

**CHARAKTERYSTYKA GOSPODARSTW
KORZYSTAJĄCYCH ZE WSPARCIA INWESTYCJI
MODERNIZACYJNYCH I DOSTOSOWAWCZYCH
NA TLE INNYCH FORM POMOCY UNII EUROPEJSKIEJ**

Arkadiusz Sadowski, Wioletta Girzycka

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. Celem artykułu jest określenie specyfiki gospodarstw korzystających z różnych form wsparcia w ramach II filaru Wspólnej Polityki Rolnej UE. W wyniku przeprowadzonych analiz ustalono, że wśród badanej populacji podmiotów towarowych, inwestycje dostosowujące do standardów unijnych przeprowadziły głównie gospodarstwa mniejsze, produkujące intensywnie, w których dużą rolę odgrywała produkcja zwierzęca. Natomiast przedsięwzięcia modernizacyjne były wykonywane natomiast w gospodarstwach większych, charakteryzujących się relatywnie niewielkimi zasobami pracy. Z innych form pomocy UE korzystały podmioty, które nie posiadały odpowiedniego potencjału produkcyjnego, lub wykorzystywały go w sposób mało efektywny.

Słowa kluczowe: modernizacja, dostosowanie do standardów UE, Wspólna Polityka Rolna

WSTĘP

Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej, pomimo tego, że w swych działaniach była skoncentrowana na pomocy producentom rolnym, to jednak od samego początku jej najbardziej podstawowe cele miały charakter ogólnospołeczny [Tomczak 2009]. Pierwotnie były one związane z zapewnieniem samowystarczalności żywnościowej społeczeństwom państw europejskich [Poczta 2011]. Zastosowane instrumentarium, w tym głównie wsparcie rynkowe, spowodowało, że obecnie w Unii Europejskiej nie ma problemu niedożywienia, a ugrupowanie to jest eksporterem netto produktów rolno-

czych. Pomimo tego jednak kwestia bezpieczeństwa żywnościowego i związanej z nią konkurencyjności europejskiego rolnictwa nadal pozostaje ważnym zagadnieniem WPR. Intensyfikacja produkcji rolnej, która przyczyniła się do zrealizowania celu samowystarczalności żywnościowej, spowodowała jednak powstanie licznych problemów, głównie o charakterze ekologicznym, stąd od czasu reformy Mac Sharry'ego z 1992 roku, zakres celów WPR został poszerzony o problematykę związaną z ochroną środowiska oraz krajobrazu wiejskiego. Z tych powodów, Wspólna Polityka Rolna nadal polega na wspieraniu producentów rolnych, jednak pod warunkiem spełniania przez nich norm środowiskowych. Operacjonalizacją takiego podejścia jest zarówno wprowadzenie zasady *cross compliance*, jak i konstrukcja programów pomocowych w ramach II filaru WPR. Istnieje w nich możliwość wsparcia działań, mających na celu poprawę konkurencyjności gospodarstw rolnych oraz zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko. Należy jednak zauważyć, że społeczny cel działań zmierzających do zapewnienia samowystarczalności żywnościowej jest zbieżny z prywatnym celem producentów, dążących do poprawy wyników ekonomicznych swoich gospodarstw. Inaczej jest w przypadku działań nakierowanych na ochronę środowiska, gdzie w większości przypadków rolnicy, jako przedsiębiorcy kierujący się głównie przesłankami mikroekonomicznymi, nie odnoszą znaczących korzyści lub też korzyści te są trudno mierzalne w krótkim czasie [Sadowski 2009]. Jest to szczególnie widoczne w przypadku wykonywania inwestycji dotyczących takich obiektów, jak na przykład urządzenia do przechowywania nawozów naturalnych. Wprawdzie budowa płyt obornikowych oraz zbiorników na gnojowicę przyczynia się do racjonalizacji gospodarki nawozowej, to jednak zasadniczy cel tego typu działań ma charakter ogólnospołeczny i nie jest związany z wewnętrznymi potrzebami gospodarstw [Sadowski i Czubak 2010]. Dlatego też, dla ich przeprowadzenia konieczne jest wypracowanie mechanizmów w ramach polityki rolnej, zarówno o charakterze pomocowym, jak i restrykcyjnym. Odzwierciedleniem takiego podejścia w praktyce gospodarczej ostatnich lat w europejskim rolnictwie jest finansowanie inwestycji prośrodowiskowych ze środków pomocowych UE i jednocześnie uzależnienie możliwości korzystania z innych form pomocy od posiadania odpowiedniej infrastruktury chroniącej środowisko.

Zakładając więc, że przeprowadzenie modernizacji wynika z wewnętrznych potrzeb podmiotu gospodarczego a wykonanie inwestycji dostosowawczych jest realizacją celu ogólnospołecznego, można postawić tezę, że zakres obu rodzajów przedsięwzięć oraz charakterystyka podmiotów je wykonujących będą zróżnicowane. Dlatego też celem przeprowadzonych badań jest określenie specyfiki gospodarstw rolnych, korzystających z pomocy unijnej związanej ze wsparciem przedsięwzięć modernizacyjnych i dostosowawczych. Została ona ukazana na tle podmiotów, które korzystały z innych form wsparcia w ramach II filaru WPR.

MATERIAŁ I METODY

Badania zostały wykonane w 2010 roku z wykorzystaniem ujednoliconego formularza ankiety na próbie 301 gospodarstw rolnych, zlokalizowanych w województwach: kujawsko-pomorskim, wielkopolskim, zachodniopomorskim, pomorskim oraz mazowieckim. Obiekty zostały dobrane w sposób celowy. Podstawowym kryterium było

korzystanie z wybranych form pomocy w ramach II filaru Wspólnej Polityki Rolnej. Wśród badanych podmiotów część dokonywała inwestycji modernizacyjnych lub dostosowawczych, a część korzystała z innych form wsparcia, takich jak program rolno-środowiskowy czy różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej.

Gospodarstwa zostały podzielone na cztery zasadnicze grupy (tab. 1) ze względu na korzystanie z wybranych form pomocy (działanie „Modernizacja...”, „Dostosowanie” oraz inne formy pomocy). Ponieważ jednak przedsięwzięcia dostosowawcze odnoszą się bezpośrednio tylko do produkcji zwierzęcej, grupy analityczne, w których nie korzystano ze środków w ramach działania „Dostosowanie...” zostały dodatkowo podzielone na podgrupy, ze względu na kierunki produkcji.

Tabela 1. Sposób delimitacji badanych gospodarstw rolnych
Table 1. The way of delimitation of surveyed farms

Kryteria doboru – Criteria for selection		Grupa Group
Korzystanie ze wsparcia w ramach działań: Using of support from measures:	Rodzaj produkcji: Kind of production:	
„Dostosowanie...” “Meeting standards...”	Produkcja roślinna i zwierzęca Plant and animal production	1
„Dostosowanie...” i „Modernizacja...” “Meeting standards...” and “Modernization...”	Produkcja roślinna i zwierzęca Plant and animal production	2
„Modernizacja...” “Modernization...”	Produkcja roślinna i zwierzęca Plant and animal production	3a
	Produkcja roślinna Plant production	3b
Inne niż „Dostosowanie...” i „Modernizacja...” Other than “Meeting standards...” and “Modernization...”	Produkcja roślinna i zwierzęca Plant and animal production	4a
	Produkcja roślinna Plant production	4b

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n = 301.
Source: own calculations based on the questionnaire, n = 301.

Specyfika poszczególnych grup gospodarstw została określona przez zmienne opisujące potencjał produkcyjny (powierzchnia użytków rolnych, zasoby siły roboczej), skalę produkcji (wielkość sprzedaży produkcji roślinnej i zwierzęcej), jej nakładochłonność (wartość wydatków na 1 ha) oraz produktywność czynników produkcji (wartość sprzedaży w przeliczeniu na jednostkę czynnika, tj. na 1 ha i jedną osobę pełnozatrudnioną).

WYNIKI BADAŃ

Poszczególne grupy analityczne różnią się wieloma cechami; należy jednak zauważyć, że w każdej z nich przeciętny areal jest większy niż średnia powierzchnia gospodarstwa w kraju, wynosząca w 2010 roku 6,82 ha [Powszechny Spis... 2011]. Oznacza

to, że po środki w ramach II filaru WPR sięgają głównie rolnicy kierujący gospodarstwami większymi i silniejszymi ekonomicznie, co jest zgodne z wynikami wcześniejszych badań [Czubak i in. 2010, Sadowski 2008].

Grupa gospodarstw 1 – produkcja roślinna i zwierzęca oraz korzystanie z działania „Dostosowanie...”

Gospodarstwa należące do grupy 1 charakteryzują się, na tle badanej populacji, relatywnie niewielką powierzchnią i jednocześnie jedną z największych liczbą osób pełnozatrudnionych na 100 ha UR. Najwyższa jest też obsada zwierząt (tab. 2). Struktura zasiewów jest tu stosunkowo uproszczona – udział zbóż i pastewnych jest jednym z największych wśród analizowanych grup, a roślin przemysłowych – najmniejszy (tab. 3). Potencjał produkcyjny oraz ukierunkowanie produkcji determinuje wielkość oraz strukturę sprzedaży. Jej całkowita wartość jest niższa niż w przypadku grup charakteryzujących się większymi powierzchniami (2, 3a i 3b), lecz jednocześnie nieco wyższa niż średnia dla gospodarstw z grupy 4b, których przeciętny areal jest o około 40% większy (tab. 4). W obrocie rynkowym są przede wszystkim produkty zwierzęce, stanowiące około 83% całkowitej wartości sprzedaży. Podmioty należące do grupy 1 charakteryzują się też największą nakładochłonnością produkcji, określoną przez wielkość wydatków na 1 ha UR (tab. 5), dlatego też produktywność ziemi należy do jednej z najwyższych. Produktywność pracy jest natomiast niska, co wynika z posiadania niewielkich zasobów ziemi. W przypadku grupy 1 można zauważyć, że ze względu na niedostatki posiadanego potencjału produkcyjnego wystąpiła konieczność intensyfikowania produkcji,

Tabela 2. Charakterystyka badanych gospodarstw rolnych
Table 2. Characteristics of surveyed farms

Charakterystyki Characteristics	Grupa Group						Średnia Mean
	1	2	3a	3b	4a	4b	
Liczba gospodarstw Number of farms	33	19	23	32	129	65	–
Powierzchnia użytków rolnych (ha/gospodarstwo) Utilised agricultural area (ha/farm)	29,4	44,9	74,4	200,6	20,6	47,4	52,1
Liczba osób pełnozatrudnionych*/100 ha UR Annual work unit*/100 ha UAA	7,6	4,8	3,3	1,7	9,2	4,2	4,1
Obsada zwierząt (DJP/ha) Livestock density (LU/ha)	1,1	0,8	0,6	0,0	0,9	0,0	0,3

*Określono, za metodyką FADN [www.fadn.pl] jako osobę pracującą w ciągu roku 2200 godzin. Wyliczenia zostały przeprowadzone na podstawie deklarowanej przez rolników liczby przepracowanych dni oraz godzin w ciągu dnia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n = 301.

*Defined, according the FADN methodology [www.fadn.pl] as a person working 2200 hours per year. Calculations were performed on the basis of the declared numbers of working days and hours per day (by the farmers).

Source: own calculations based on the questionnaire, n = 301.

Tabela 3. Struktura zasiewów w badanych gospodarstwach (razem = 100)
 Table 3. Structure of the crop in the surveyed farms (total = 100)

Rodzaj uprawy Type of crop	Grupa – Group						Średnia Mean
	1	2	3a	3b	4a	4b	
Zboża Cereals	75	73	76	66	75	59	71
Ziemniaki Potatoes	1	0	1	2	3	3	2
Przemysłowe Industrial crops	11	21	14	21	12	18	16
Pastewne Feed crops	11	4	4	2	7	4	5
Warzywa Vegetables	0	1	1	1	1	4	1
Inne Other	2	1	4	8	2	12	5
Razem Total	100	100	100	100	100	100	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n = 301.
 Source: own calculations based on the questionnaire, n = 301.

Tabela 4. Średnia wartość sprzedaży w badanych gospodarstwach (tys. zł/gospodarstwo)
 Table 4. Mean value of sale in the surveyed farms (th. zł/farm)

Wyszczególnienie Specification	Grupa – Group					
	1	2	3a	3b	4a	4b
Sprzedaż ogółem, w tym: Total sale, of which:	152,7	257,5	341,2	648,9	76,1	133,8
sprzedaż produkcji roślinnej sale of plant production	26,0	77,6	116,3	648,9	20,5	133,8
sprzedaż produkcji zwierzęcej sale of animal production	126,7	179,9	224,9	0,0	55,6	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n = 301.
 Source: own calculations based on the questionnaire, n = 301.

co dokonało się głównie dzięki znacznej roli produkcji zwierzęcej, która w przypadku oparcia jej o własną bazę paszową stanowi formę przerobu produktów roślinnych oraz ich uszlachetnienia [Poczta i in. 2009]. Prowadzenie produkcji zwierzęcej jest więc dla tych gospodarstw ekonomicznym przemusem, gdyż stanowi ona *remedium* na niedostatek czynnika ziemia, a poprzez swą pracochłonność, pomaga zagospodarować względnie duże zasoby siły roboczej. Poza tym, zwiększając intensywność organizacji produkcji, poprawia efektywność wykorzystania czynnika ziemia. Dlatego też opisane powyżej

Tabela 5. Wartość wydatków na cele rolnicze w badanych gospodarstwach
 Table 5. Value of agricultural expenditure in the surveyed farms

Wyszczególnienie Specification	Grupa – Group					
	1	2	3a	3b	4a	4b
Wydatki* (tys. zł/gospodarstwo) Expenditure* (th. zł/farm)	121,4	149,7	246,6	420,5	55,0	122,8
Wydatki* (tys. zł/1 ha UR) Expenditure* (th. zł/1 ha UAA)	4,1	3,3	3,3	2,1	2,7	2,6

*Wartość wydatków ponoszonych w ciągu roku na: nasiona, nawozy, środki ochrony roślin, pasze, usługi weterynaryjne, pozostałe koszty bezpośrednie, ubezpieczenia, energię, podatki, koszty pracy, czynsze dzierżawne, odsetki oraz pozostałe koszty pośrednie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n = 301.

*The value of the expenditure during the year on: seeds, fertilizers, pesticides, feed, veterinary services, other direct costs, insurance, energy, taxes, labour costs, rents, interests and other indirect costs.

Source: own calculations based on the questionnaire, n = 301.

zależności, odnoszące się do specyficznych relacji pomiędzy czynnikami produkcji, stanowiły podstawowy powód podjęcia działań dostosowujących do unijnych norm, dotyczących wyłącznie produkcji zwierzęcej. Ich wykonanie umożliwiło kontynuowanie ekonomicznie uzasadnionego kierunku produkcji, bez konieczności rezygnacji z innych form pomocy w ramach WPR.

Grupa gospodarstw 2 – produkcja roślinna i zwierzęca oraz korzystanie z działania „Dostosowanie...” i „Modernizacja...”

Powierzchnia gospodarstw należących do grupy 2 jest o ponad 15 ha większa w porównaniu z grupą 1. Mniejsze jest natomiast relatywne zaangażowanie siły roboczej oraz obsada zwierząt (tab. 2). Przy jednym z większych udziałów zbóż w strukturze zasiewów, jest też widoczna znacząca rola upraw przemysłowych (tab. 3). Znaczna jednak część produkcji roślinnej jest przeznaczana na cele paszowe, gdyż produkty zwierzęce stanowią 70% wartości sprzedaży ogółem (tab. 4). Pomimo rozbudowanej struktury zasiewów i dość znaczącej roli produkcji zwierzęcej, nakładochłonność produkcji jest niższa niż w przypadku grupy 1 (tab. 5). Najwyższa natomiast jest produktywność ziemi, a większą produktywnością pracy charakteryzują się jedynie znacznie większe powierzchniowo podmioty z grup 3a i 3b (tab. 6). Stosunkowo duża powierzchnia i związane z nią, niewielkie względne zasoby siły roboczej zadecydowały o przeprowadzeniu inwestycji modernizacyjnych, mających na celu poprawę technicznego uzbrojenia pracy i zastąpienia pracy żywej pracą uprzedmiotowioną. Znaczna rola produkcji zwierzęcej, która gwarantowała odpowiednią intensywność oraz produktywność czynników produkcji, skłoniła z kolei kierowników gospodarstw z grupy 2 do przeprowadzenia inwestycji dostosowawczych.

Tabela 6. Produktywność ziemi i pracy w badanych gospodarstwach rolnych
 Table 6. Productivity of land and labour in the surveyed farms

Wyszczególnienie Specification	Grupa – Group					
	1	2	3a	3b	4a	4b
Produktywność ziemi (zł sprzedaży/1 ha UR) Land productivity (zł of sale/1 ha UAA)	5 186	5 740	4 588	3 234	3 698	2 819
Produktywność pracy (zł sprzedaży/1 osobę pełnozatrudnioną) Labour productivity (zł of sale/1 ha AWU)	68,4	119,9	139,2	194,8	40,0	67,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych, n = 301.
 Source: own calculations based on the questionnaire, n = 301.

Grupa gospodarstw 3a – produkcja roślinna i zwierzęca oraz korzystanie z działania „Modernizacja...”

Gospodarstwa należące do grupy 3a charakteryzują się jedną z największych średnich powierzchni użytków rolnych, skutkiem czego niewielka jest też liczba osób pełnozatrudnionych w przeliczeniu na 1 ha. Spośród wszystkich grup, gdzie jest prowadzona produkcja zwierzęca (1, 2, 3a i 4a) najmniejsza jest też obsada zwierząt (tab. 2). Struktura zasiewów jest dość uproszczona, gdyż największy jest udział zbóż, przy stosunkowo niewielkiej roli roślin przemysłowych (tab. 3). Ogólna wartość sprzedaży należy do jednej z wyższych, ze względu, przede wszystkim, na dużą powierzchnię, a pomimo niewielkiej obsady, w 66% decyduje o niej zbyt produktów zwierzęcych (tab. 4). Nakładochłonność produkcji (tab. 5) jest na poziomie grupy 2, pomimo niższej intensywności organizacji produkcji (mniejsza obsada, bardziej uproszczona struktura zasiewów z większym udziałem zbóż). Stosunkowo wysoka jest też produktywność ziemi, a ze względu na dużą powierzchnię, oraz relacje między czynnikiem ziemia i praca, średnia produktywność pracy ustępuje tylko wartości uzyskanej w grupie 3b (tab. 6). Kierunek inwestycji w tych gospodarstwach był zdeterminowany, podobnie jak w przypadku grupy 2, potrzebą poprawy technicznego uzbrojenia pracy, wywołaną prowadzeniem produkcji na dużych obszarach, gdy posiada się ograniczone zasoby pracy. Zastanawiający może być natomiast brak aktywności w dziedzinie działań dostosowujących do standardów unijnych, w sytuacji posiadania produkcji zwierzęcej. Abstrahując od indywidualnych przypadków, wyjaśnienie tego zjawiska tkwić może w tym, że relatywnie duży potencjał produkcyjny umożliwił, bez znaczącej szkody dla kondycji ekonomicznej, ewentualną rezygnację z prowadzenia produkcji zwierzęcej lub redukcję jej skali, w sytuacji gdyby niespełnianie norm unijnych stanowiło przeszkodę w ubieganiu się o inne formy pomocy UE. Poza tym część z podmiotów należących do grupy 3a mogło już wcześniej posiadać infrastrukturę zgodną z odpowiednimi standardami Unii Europejskiej.

Grupa gospodarstw 3b – produkcja roślinna oraz korzystanie z działania „Modernizacja...”

Są to gospodarstwa największe powierzchniowo, o najmniejszej liczbie osób pełnozatrudnionych w przeliczeniu na 100 ha UR (tab. 2). Nie prowadzą one produkcji zwierzęcej, natomiast charakteryzują się stosunkowo rozbudowaną strukturą zasiewów, udział zbóż jest bowiem jednym z najmniejszych, a największy jest udział upraw przemysłowych (tab. 3). Wynikać to może z konieczności intensyfikowania organizacji produkcji oraz jej różnorodności, co ma zarówno konotacje produkcyjne i środowiskowe (zwiększenie bioróżnorodności i wprowadzenie elementów zmianowania), jak i ekonomiczne (rozszerzenie zakresu sprzedawanego asortymentu i zabezpieczenie się przed wahaniami cen na poszczególne produkty). Zdecydowanie najwyższa jest, w porównaniu z innymi grupami, wartość sprzedaży (tab. 4), co jest bezpośrednim skutkiem gospodarowania na dużych powierzchniach. Gospodarstwa należące do tej grupy prowadzą jednak produkcję w sposób ekstensywny, gdyż najniższa jest jej nakładochłonność (tab. 5). Także średnia produktywność ziemi (tab. 6) należy do jednej z najmniejszych spośród badanych grup gospodarstw. Takie ukierunkowanie produkcji jest jednak uzasadnione z mikroekonomicznego punktu widzenia, gdyż posiadanie odpowiedniego potencjału produkcyjnego umożliwia uzyskanie najwyższej wydajności pracy bez konieczności intensyfikowania produkcji.

Grupa gospodarstw 4a – produkcja roślinna i zwierzęca oraz korzystanie z działań innych niż „Modernizacja...” i „Dostosowanie...”

Są to gospodarstwa najmniejsze, o największej liczbie osób pełnozatrudnionych na 100 ha i dość dużej obsadzie zwierząt (tab. 2). Struktura zasiewów jest uproszczona i charakteryzuje się jednym z największych średnim udziałem zbóż i niewielkim znaczeniem roślin przemysłowych (tab. 3). Ze względu na użytą powierzchnię, najmniejsza jest także wartość sprzedaży, której 73% stanowi zbyt produktów zwierzęcych. W przypadku gospodarstw z grupy 3b zaobserwowano uzasadnione ekonomicznie zjawisko prowadzenia ekstensywnej produkcji i oparcia strategii rozwoju na jej dużej skali. Można więc się spodziewać, że odwrotne zjawisko zajdzie w grupie gospodarstw najmniejszych, to znaczy, że relacje pomiędzy czynnikiem ziemia i praca wymuszają intensyfikację. Okazuje się jednak, że nakładochłonność produkcji jest niewiele tylko wyższa niż w grupie 3b i jest jednocześnie najniższa wśród grup gospodarstw posiadających zwierzęta (tab. 5), podobnie jak produktywność ziemi (tab. 6). Dlatego też splot czynników związanych zarówno z posiadanym potencjałem produkcyjnym, jak i efektywnością jego wykorzystania, przyczynił się do tego, że gospodarstwa należące do grupy 4a charakteryzują się najniższą wydajnością pracy. Można przy tym zauważyć pewne podobieństwa pomiędzy podmiotami z grupy 1 i 4a – podobne relacje pomiędzy czynnikiem ziemia i praca – i duże znaczenie produkcji zwierzęcej. Pomimo tego, kierunki rozwoju okazały się w obu przypadkach rozbieżne. Kierujący gospodarstwami należącymi do grupy 4a nie zdecydowali się bowiem podjąć działań dostosowujących je do standardów unijnych, które ostatecznie mają na celu poprawę warunków prowadzenia produkcji rolnej. Wykorzystali natomiast środki UE przeznaczone na inne cele, co można tłumaczyć tym, że gospodarowanie na niewielkiej powierzchni (o niemal 9 ha

mniejszej niż w przypadku grupy 1) nie gwarantuje osiągnięcia odpowiednich dochodów z gospodarstwa, nawet w przypadku intensyfikacji produkcji.

Grupa gospodarstw 4b – produkcja roślinna oraz korzystanie z działań innych niż „Modernizacja...” i „Dostosowanie...”

Są to gospodarstwa relatywnie duże (większe są tylko należące do grupy 3a i 3b) o liczbie osób pełnozatrudnionych na 100 ha zbliżonej do średniej dla całej populacji (tab. 2). Mają przy tym najbardziej rozbudowaną strukturę zasiewów, w tym największy udział warzyw oraz innych upraw (tab. 3). Pomimo tego, wartość sprzedaży jest nieco niższa niż w mniejszych o niemal 40% gospodarstwach grupy 1 (tab. 4). Nakładochłonność produkcji jest wprawdzie jedną z mniejszych (tab. 5), lecz należy uwzględnić, że gospodarstwa tej grupy nie prowadzą produkcji zwierzęcej. Spośród wszystkich analizowanych grup najniższa jest w nich produktywność ziemi, co oznacza niewielką efektywność zastosowanych nakładów. Wydajność pracy z kolei jest zbliżona do tej, jaką osiągnęły gospodarstwa grupy 1, pomimo znacznych różnic w powierzchni (tab. 6). W przypadku tej grupy gospodarstw można by się spodziewać podjęcia działań modernizacyjnych, szczególnie wzięwszy pod uwagę zarówno posiadany dość znaczny potencjał produkcyjny, jak i niewielką efektywność jego wykorzystania, która w przypadku poprawy technicznego wyposażenia produkcji mogłaby ulec zwiększeniu. Pomimo tego, kierownicy podmiotów należących do grupy 4b zdecydowali się na skorzystanie z innych form wsparcia w ramach II filaru WPR. Przyczyny takiego stanu rzeczy nie tkwią, jak w przypadku podmiotów należących do grupy 4a, w niewielkiej powierzchni gospodarstw, a raczej (choć nie wynika to wprost z badań) są związane z pewnymi czynnikami dotyczącymi jakości posiadanego potencjału produkcyjnego, jak np. niska klasa bonitacji gruntów, niepoprawne stosunki wodne, oddalenie od rynków zbytu itd.

WNIOSKI

1. Wyniki ekonomiczne badanych grup gospodarstw, w tym przede wszystkim wydajność pracy, były uzależnione głównie od posiadanego potencjału produkcyjnego.

2. O wyborze kierunku oraz zakresu inwestycji zdecydowały przede wszystkim takie kryteria, jak: potencjał produkcyjny, relacje pomiędzy czynnikami produkcji oraz realizowane kierunki produkcji i ich efektywność.

3. Przeprowadzenie inwestycji modernizacyjnych wynikało z realizacji wewnętrznych potrzeb gospodarstw rolnych, podczas gdy dostosowanie ich do standardów UE było związane z realizacją celów ogólnospołecznych. Niemniej jednak, wzięwszy pod uwagę powiązanie spełniania norm z możliwością korzystania z innych form wsparcia, w przypadku obu badanych rodzajów przedsięwzięć, wykonujący je rolnicy kierowali się głównie własnymi celami mikroekonomicznymi.

4. Gospodarstwa duże powierzchniowo, w których jest prowadzona pracooszczędna, lecz ziemio- i kapitałochłonna produkcja roślinna, wykonywały przede wszystkim inwestycje modernizacyjne. Podobny kierunek rozwoju przyjęły także podmioty, które prowadziły wprawdzie produkcję zwierzęcą, lecz odgrywała ona w ich przypadku rela-

tywnie niewielką rolę, stąd też nie zdecydowały się na podjęcie działań dostosowawczych, ograniczając się do przedsięwzięć modernizacyjnych.

5. Inwestycje modernizacyjne i dostosowawcze przeprowadziły gospodarstwa charakteryzujące się znaczącą rolą produkcji zwierzęcej oraz powierzchnią na tyle dużą, że było uzasadnione wprowadzenie nowocześniejszych i zazwyczaj pracooszczędnych rozwiązań technicznych lub organizacyjnych.

6. Podmioty o relatywnie niewielkiej powierzchni, prowadzące intensywną i pracochłonną produkcję zwierzęcą, wykonywały wyłącznie przedsięwzięcia dostosowujące je do unijnych norm środowiskowych, co zostało spowodowane przede wszystkim koniecznością kontynuowania racjonalnego, z ekonomicznego punktu widzenia, kierunku produkcji, gdy była zapewniona możliwość dalszego korzystania z pomocy UE.

7. Posiadanie niewystarczającego areалу, niewielka efektywność wykorzystania potencjału produkcyjnego lub jego zła jakość powodowały, że gospodarstwa decydowały się na korzystanie z innych – nieinwestycyjnych form pomocy, takich jak program rolnośrodowiskowy czy różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej.

LITERATURA

- Czubak W., Sadowski A., Wigier M., 2010. Ocena funkcjonowania i skutków wdrażanych programów wsparcia inwestycji w gospodarstwach rolnych z wykorzystaniem funduszy UE. *Zagadn. Ekon. Roln.* 1, 41-57.
- Poczta W., Sadowski A., Średzińska J., 2009. Techniczna i ekonomiczna analiza wybranych działalności produkcyjnych (kalkulacja kosztów i opłacalności wybranych produktów). Wpływ zmian we Wspólnej Polityce Rolnej na wyniki ekonomiczne gospodarstw towarowych w Polsce w perspektywie 2014 roku. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Poczta W., 2011. Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej po 2013 roku – wizje zmian. W: *Projekty inwestycyjne w agrobiznesie a zasady Wspólnej Polityki Rolnej po 2013 roku*. Red. A. Czyżewski, W. Poczta. Wyd. UE, Poznań, 62-77.
- Powszechny Spis Rolny 2010. Raport z wyników. 2011. GUS, Warszawa.
- Sadowski A., 2008. Aktywność wybranych gospodarstw rolnych z Wielkopolski w korzystaniu z funduszy Unii Europejskiej. *Zagadn. Doradz. Roln.* 2, 61-71.
- Sadowski A., 2009. Gospodarstwa rolne w koncepcji polityki zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. *J. Agribus. Rural Dev.* 2 (12), 167-173.
- Sadowski A., Czubak W., 2010. Działanie „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej” w opinii Wielkopolskich rolników. W: *Fundusze Unii Europejskiej jako czynnik modernizacji rolnictwa polskiego*. Red. R. Rudnicki. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań, 141-149.
- Tomczak F., 2009. Ewolucja wspólnej polityki rolnej UE i strategia rozwoju rolnictwa polskiego. Raport Programu Wieloletniego 2005-2009 nr 125. IERiGŻ – PIB, Warszawa.
www.fadn.pl

CHARACTERISTICS OF FARMS BENEFITING FROM SUPPORT FOR THE MODERNIZATION AND MEETING STANDARDS COMPARED TO OTHER FORMS OF EU ASSISTANCE

Summary. The aim of the article was to determine the specificity of farms benefiting from various forms of support under the second pillar of the EU Common Agricultural Policy. This study established, that investments meeting UE standards were carried out mainly in smaller farms with intense production and a big role of livestock production. Modernization was performed with large farms, a relatively small labour resources. Entities that did not have adequate production potential, or used it inefficiently, benefited from other forms of EU assistance.

Key words: modernization, meeting EU standards, Common Agricultural Policy

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 30.01.2012

Do cytowania – For citation: Sadowski A., Girzycka W., 2012. Charakterystyka gospodarstw korzystających ze wsparcia inwestycji modernizacyjnych i dostosowawczych na tle innych form pomocy Unii Europejskiej. J. Agribus. Rural Dev. 1(23), 123-133.